

הרב יוסף כרמל שליט"א

ראש הכולל

אות ומופת בגאולת ישראל

מבט חדש על גאולת ישראל ממצרים

בפגישתו של משה רבינו ליד הסנה עם השכינה³⁹¹, סוכמו העקרונות על פיהם יצא משה לשליחותו ההיסטורית - גאולת ישראל ממצרים. לכאורה נראה, כי היה זה המעמד היחיד³⁹² שבסופו הוטלה השליחות על כתפי משה בסיוע אהרון³⁹³. הטלת השליחות מסתיימת בתזכורת "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האתת"³⁹⁴.

גם תחילת ה"משא והמתן" בסימן "אות". שהרי על שאלתו/שאלותיו³⁹⁵ "ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים"³⁹⁶ עונה הקב"ה: "ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה"³⁹⁷. כדי שה"אות" יוכל לשמש כאות כבר עתה, צריך להסביר את הפסוק בדרך הבאה. "וזה (הסנה הבווער באש ואיננו אוכל) לך האות כי אנכי שלחתיך"³⁹⁸.

בין הפתיחה והסיום, תוך כדי המשא והמתן, מצייד הקב"ה את משה, כצידה לדרך, בשלשה אותות "והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקל האת הראשון (הפרכת המטה לנחש) והאמינו לקל האת האחרון (צרעת היד ורפואתה). והיה אם לא יאמינו גם לשני האתות האלה ולא ישמעון לקלך ולקחת ממימי היאר ושפכת היבשה והיו המים אשר תקח מן היאר והיו לדם ביבשת"³⁹⁹.

גם לאחר ה"הצטיידות" ממשיך משה בסירובו, מעלה נקודה נוספת לדיון וטוען:

ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי.⁴⁰⁰

הלשון "גם מתמול גם משלשם" רומזת בוודאי שאורכו של מעמד הסנה היה יותר מיום אחד⁴⁰¹. אמנם התוספת "גם מאז דברך..." רומזת בצורה חזקה לאפשרות שמעמד אחד, לפחות, קדם למעמד הסנה, ובהמשך דברינו נפרש את שיחתנו.

בסופו של דבר, לאחר נסיונות נוספים של השתמטות⁴⁰², חרון אף⁴⁰³ והבשלת התנאים בשטח⁴⁰⁴, יוצא משה למשימה עם אשתו

³⁹¹ שמות, ג-ד.

³⁹² אמנם ארוך, בן שבוע, אבל יחיד. עיין רש"י ד, י. ועיין עוד בהמשך דברינו.

³⁹³ שם, ד: יד ואילך.

³⁹⁴ שם, שם: יז.

³⁹⁵ עיין במחלוקת הגדולה בהסבר השאלות והתשובה/התשובות.

³⁹⁶ שם, ג: יא.

³⁹⁷ שם, שם: יב.

³⁹⁸ עיין כדוגמא אבן עזרא פי' הקצר שם, ג: יב בשם אחרים.

³⁹⁹ שם, ד: ח-ט.

⁴⁰⁰ שם, שם: י.

⁴⁰¹ וכך פירשו חז"ל במקומות רבים עיין כדוגמא סדר עולם רבה (פרק ה ד"ה כל שבעת הימים), שמות רבה (פרשה ג), תנחומא (ויקרא סימן ד [ד]), ברש"י במקום ובדבריו הקולעים של האבן עזרא בפירושו הקצר שם "זה לנו האות, כי כל הנבואה הזאת לא היתה ביום אחד".

⁴⁰² שם, שם: יג.

⁴⁰³ שם, שם: יד.

⁴⁰⁴ שם, שם: יט.

ובניו כשהמטה בידו⁴⁰⁵.

בהיותם בדרך עוברת על משה ובניו ביתו חוויה טראומתית:

ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו. ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו ותאמר כי חתן דמים אתה לי. וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולת.⁴⁰⁶

בפשטות משה הוא אשר היה בסכנה וצפרה אשתו היא זאת שהצילתו, על ידי כריתת ערלת בנם⁴⁰⁷. צריך עיון גדול מה פשר פרשיה זו. מה עוד שצפרה כנראה זכתה לשמה בגלל מעשה זה. שהרי את שמה⁴⁰⁸ ניתן לבאר כשילוב בין הביטוי "צר" בו ביצעה את ה"מילה" ובין הביטוי "פה" שהוא מוצא המילים ובגמטריה שוה ל"מילה", ערך שניהם = 85.

אכן תחילת השליחות היא בסימן האותות:

ויגד משה לאהרן את כל דברי ה' אשר שלחו ואת כל האתת אשר צוהו. וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל... ויעש האתת לעיני העם.⁴⁰⁹

עשיית האותות לפני פרעה מופיעה רק בהמשך הדברים בפרק ז⁴¹⁰.

בין עשיית האותות נמצאות מספר פרשיות שיש להן מכנה משותף והן אומרות דרשני. פרשיות אלה מרוכזות בפרק ו⁴¹¹:

ו, ב-כ

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגריהם אשר גרו בה. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את בריתי. לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' א-להיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים. והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'. וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה.

וידבר ה' אל משה לאמר. בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו. וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים.

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים. אלה ראשי בית אבתם בני ראובן בכר ישראל חנוך ופלווא חצרן וכרמי אלה משפחת ראובן. ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצחר ושאוול בן הכנענית אלה משפחת שמעון. ואלה שמות בני לוי לתלדתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלשים ומאת שנה. בני גרשון לבני ושמעני למשפחתם. ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה. ובני מררי מחלי ומושי אלה משפחת הלוי לתלדתם. ויקח עמרם את יוכבד דדתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה.

⁴⁰⁵ שם, שם: כ.

⁴⁰⁶ שם, שם: כד-כו.

⁴⁰⁷ עיין הרעות השונות נדרים לא:-לב.; ירושלמי נדרים פ"ג ה"ט, במדרשים ומחלוקת רש"י וראב"ע כאן. הרשב"ם מחדש כי חרון האף במשה במלון הוא תוצאה ישירה של חרון האף שנתעורר במעמד הסנה, ולשיטתינו בהמשך "הדברים מאירים".

⁴⁰⁸ בחז"ל מצינו הסברים אחרים לשמה כגון: מדרש אגדה שמות פרק ב ד"ה ויואל משה "ולמה נקרא שמה צפרה. שרצתה כצפור: ד"א שטיהרה בית אביה מע"ז, ככהן המטהר בדם הצפור".

⁴⁰⁹ שמות, ד: כח-ל.

⁴¹⁰ עיין שם בהדגשת נושא האות והמופת בפסוקים ג; ט ובמקומו המרכזי של המטה משלב זה ואילך.

⁴¹¹ מפסוק ב ועד סוף הפרק מצויות חמש פרשיות שלש מהן פתוחות ואחת סתומה.

ו, כז-ל

הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן. ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים. וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך. ויאמר משה לפני ה' הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה.

נדגיש כמה נקודות מרכזיות:

1. כל הפרשיות פותחות בביטוי "וידבר". תופעה יוצאת דופן בחצי הראשון של ספר שמות.
2. קל להבחין כי "המילה המנחה" לאורך כל הדרך הוא השרש "דבר".
3. סיפור יציאת מצרים חוזר על עצמו בפרשיות אלה מ"ואלה שמות" דרך השעבוד ושמיעת הנאקה, חתונת יוכבד ועמרם, הולדת משה, הויכוח על השליחות וקבלתה יחד עם אהרן.
4. פסוק ל המקשר את הפרשיות הנ"ל להמשך, חוזר על פסוק יב אבל פותח בביטוי "ויאמר" שהוא הדומיננטי, בחצי הראשון של ספר שמות.
5. המטה והאותות אינם מופיעים כלל בפרשיות אלה.

נעבור עתה להשוואה בין שתי פרשיות אחרות.

בזמן החניה ברפידים התעוררה בעיית מים קשה:

ויסעו כל עדת בני ישראל ממדבר סין למסעיהם על פי ה' ויחנו ברפידים ואין מים לשתת העם. וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה'. ויצמא שם העם למים וילך העם על משה ויאמר למה זה העליתנו ממצרים להמית אתי ואת בני ואת מקני בצמא. ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלני.⁴¹²

הפתרון הוא תוך שימוש ב"אות ומופת" והפעלת "המטה":

ויאמר ה' אל משה עבר לפני העם וקח אתך מזקני ישראל ומטך אשר הכית בו את היאר קח בידך והלכת. הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם ויעש כן משה לעיני זקני ישראל. ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסתם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין.⁴¹³

כאשר מתחדשת הבעיה לאחר מות מרים כארבעים שנה מאוחר יותר, ה"היסטוריה חוזרת":

ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה... וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני ה'. ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו. ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות.⁴¹⁴

הפתרון במקרה זה שונה בכמה פרטים:

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם. ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו. ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים. וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם.⁴¹⁵

⁴¹² שם, יז: א-ד.

⁴¹³ שם, שם: ה-ו.

⁴¹⁴ במדבר, כ: א-ה.

⁴¹⁵ שם, שם: ה-יא.

1. משה נצטווה לקחת את המטה, אבל לדבר ולא להכות.

2. כאן מופיע הביטוי "סלע" ולא "צור".

הכאת הסלע גררה אחריה תגובה מאוד חריפה :

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן: יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם.⁴¹⁶

צריך לבאר כאן שלש נקודות:

1. מה פשר החומרא הגדולה, ביחס למעשהו של משה? וכי הכאה בסלע והוצאת מים איננה קידוש השם?

2. מה הקשר בין החטא והעונש? וכי מי שמכה ומוציא מים איננו ראוי להכניס את העם לארץ?

3. מדוע מעשה שהיה כה רצוי בפעם הראשונה הפך לכה שנוא בפעם השנייה?

לפני הצעת פתרון, נערוך השוואה נוספת בין שתי פרשיות:

התורה עוסקת פעמיים בסוגיית הנביא:

הפרשה הראשונה:

כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונתן אליך אות או מופת. ובא האות והמופת אשר דבר אליך לאמר נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם. לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' א-להיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את ה' א-להיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם. אחרי ה' אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו. והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על ה' א-להיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להדיחך מן הדרך אשר צוך ה' א-להיך ללכת בה ובערת הרע מקרבך.⁴¹⁷

והשנייה:

נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו. והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו. אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא. וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'. אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה' בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו.⁴¹⁸

נדגיש שלשה הבדלים ניכרים בין שתי הפרשיות:

1. הפרשיה הראשונה פותחת בלשון "מותנית", "כזואיסטית" - "כיי". הפרשיה השנייה נוקטת לשון "מוחלטת", אפודיקטית, שהיא הרבה יותר "חזקה".

2. ה"חברותא" של הנביא הראשון הוא חולם החלום. על פי הכלל "אמור לי מי הם חבריך ואומר לך מי אתה", כיוון שחולם החלומות איננו ברמה גבוהה⁴¹⁹ כך גם הנביא. לעומתו הנביא השני מושווה, למשה רבינו "אדון כל הנביאים" - "כמוני".

3. "המילה המנחה" של הפרשיה הראשונה היא "אות ומופת" ושל השנייה השורש "דבר".

נוכל עתה להציע פתרון שיענה על כל הקשיים. שתי תקופות בספר שמות. האחת פרקים א-יט תחת הכותרת "לפני הדיבור".

⁴¹⁶ שם, שם: יב.

⁴¹⁷ דברים, יג: ב-ו.

⁴¹⁸ שם, יח: יח-כב.

⁴¹⁹ עיין כדוגמא "הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה'" (ירמיהו כג), וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום? אלא אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כשם שאי אפשר לבר בלא תבן - כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים. אמר רבי ברכיה: חלום, אף על פי שמקצתו מתקיים - כולו אינו מתקיים" (ברכות נה.).

השניה מפרק כ ואילך אחרי מתן תורה - "אחרי הדיבור". על כן רוב רובן של הפרשיות בחלק הראשון פותחות ב"ויאמר".

שתי תקופות אלה מבטאות שתי דרגות של אמונה:

הראשונה הייתה מבוססת על ה"אותות והמופתים" שליוו את "יציאת מצרים" מהפגישה ליד הסנה ועד לקריעת ים סוף⁴²⁰. שיאה של מגמה זו מופיע כסיכום למאורע הכביר "וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה" ובמשה עבדו"⁴²¹.

השניה התבססה לשעה והשפיעה לדורות רק אחרי שמיעת הדיבור האלקי במעמד הר סיני כמאמר הכתוב "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה'".⁴²²

בפרק ו בספר שמות מתוארת פגישתם הראשונה של משה והשכינה קודם למעמד הסנה. אותה פגישה הרמוזה במילים "גם מאז דברך". בפגישה זו נתבע משה לצאת לשליחותו, בכוח הדיבור בלבד, ללא עשיית אותות ומופתים, להוציא את ישראל ממצרים. בפרק זה בו מודגש מאוד השורש "דבר"⁴²³ ניסה הקב"ה לשכנע את משה לצאת לשליחותו מצויד בכוח זה בלבד. דבר זה מודגש בפסוקי הסיכום:

הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים הוא משה ואהרן. ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים. וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דבר אליך⁴²⁴.

המפנה מופיע בפסוק האחרון המהווה סיכום ולכן הוא מופיע פעמיים בפרק, ופתיחתו שונה:

ויאמר משה לפני ה' הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה?⁴²⁵

משמעותו של הסיכום היא סירובו של משה לצאת למשימה מצויד ב"נשק" הדיבור בלבד. טענתו היא משולשת⁴²⁶:

1. אי אפשר לדרוש מבני ישראל להתעלות מיד למדרגה זו.

2. פרעה לא ישתכנע ולא ישמע.

3. משה הינו ערל שפתיים.

לכן במעמד הסנה הקב"ה מקבל את טענות משה ומצייד אותו ב"אותות". בכך נפתרו שתי הבעיות הראשונות, הבעיה השלישית כבר נפתרה עם צירופו של אהרן.

מכיוון שעכשיו משה חוזר ומעלה את טענת ה"דיבור"⁴²⁷, ומנסה להתחמק "שלח נא ביד תשלח"⁴²⁸, הקב"ה כועס ומכריח את משה לצאת לדרך עם המטה "אשר תעשה בו את האתת"⁴²⁹.

משה יוצא למשימה, במטרה להעלות את העם מדרגת אמונה המבוססת על אותות כדי להגיע בסוף למעמד הר סיני ולמדרגת

⁴²⁰ המקום האחרון בו מופיע המטה בספר שמות הוא מלחמת עמלק, הפרשיה האחרונה קודם למתן תורה.

⁴²¹ שמות, יד: לא.

⁴²² שמות, יט: ט. ועיין מחלוקת אבן עזרא ורמב"ן שם, בצורך בדרגת האמונה השניה. לפי האבן עזרא היו עדיין אנשים שלא האמינו ולפי הרמב"ן הייתה זו אמונה מכלי שני. הסברנו יכול לגשר על הפער בין שתי השיטות. אחרי ים סוף האמינו אבל עדיין לא בדרגת האמונה הגבוהה. עיין עוד שם ברמב"ן המחלק בין חולם החלום למדרגת העם ומשה במעמד הר סיני ושמיעת הדיבור.

⁴²³ למעלה מעשר פעמים.

⁴²⁴ שמות, ד: כז-כט.

⁴²⁵ שם, שם: ל.

⁴²⁶ מעיין בפסוקים יתכן וניתן להוכיח שמשה ניסה דרך זו ובני ישראל לא שמעו אליו "מקצר רוח ומעבודה קשה" ובכלל אופן הקב"ה לחץ עליו לנסות שוב כשהפעם ינסה לפעול גם אצל פרעה. עיין פס' ט, ואכמ"ל.

⁴²⁷ שם, ד: י.

⁴²⁸ שם, שם: יג.

⁴²⁹ שם, שם: יז.

אמונה המבוססת על שמיעת הדיבור האלקי. זו הייתה בעצם דרישתו האולטימטיבית של משה. אך דא עקא משה בתוך ביתו איננו דורש מעצמו את ביצוע האות. ברית המילה מוגדרת בתורה כאות "והיה לאות ברית ביני ובינכם"⁴³⁰. יש בכך משהו שהוא בבחינת תרתי דסתרי לצאת למצרים בכוח האותות ולא לשים בבשרו של בנו את האות. צפרה היא זו שהבינה את משמעות הביקורת ומיד מלה את בנם באמצעות הצור.

כאן המקום להדגיש כי כל המצוות והפעולות שכוננו בתורה אות נתנו לעם ישראל לפני הדיבור, ואלו הן:

1. מילה⁴³¹.
2. שבת⁴³².
3. תפילין⁴³³.
4. דם קרבן פסח על המזוזות במצרים⁴³⁴.
5. מכות מצרים⁴³⁵.

עכשיו ברור מה ההבדל בין הכאת הצור במטה קודם מתן תורה – לפני הדיבור, ובין הכאת הסלע ערב הכניסה לארץ. הכאת הסלע באותו זמן הורידה את רמת האמונה שהושגה במעמד הר סיני, אמונה מכח שמיעת הדיבור האלקי חזרה וירדה אל אמונה המבוססת על אותות ומופתים. למעשה משמעות עמוקה ביותר. לכן משה לא יכניס את העם לארץ. יהושע איש האותות והמופתים⁴³⁶ הוא שיעשה זאת.

חז"ל לימדונו "מילה בסלע שתיקה בתרי"⁴³⁷. מקובלנו בשם הגר"א פירוש נוסף למאמר זה, מעבר לפשט המשבח את השתיקה.

אחת הדעות בחז"ל קושרת את נבואתם של אלדד ומידד להכאת הסלע בידי משה:

באלדד ומידד הוא אומר: ויתנבאו במחנה, שהיו מתנבאים עד יום מותן, ומה היו אומרים? משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ⁴³⁸.

אומר הגר"א: אילו היה משה אומר "מילה בסלע" אזי הייתה "שתיקה בתרי", השניים אלדד ומידד לא היו מתנבאים במחנה "משה מת ויהושע מכניס את העם לארץ".

על פי דברינו אנו יכולים להוסיף נדבך נוסף, ולומר, לו משה, ולא ציפורה, הייתה עושה "מילה בסלע" אזי הייתה "שתיקה בתרי" אלדד ומידד לא היו מתנבאים במחנה. שהרי כבר אז עלתה על הפרק שאלת שתי הרמות של האמונה⁴³⁹.

⁴³⁰ בראשית, יז: יא.

⁴³¹ עיין לעיל הערה קודמת.

⁴³² שמות, טו: כה ובחז"ל; שם, טז: כג; לא: יג; יז.

⁴³³ שמות, יג: ט; טז.

⁴³⁴ שמות, יב: יג.

⁴³⁵ לפחות מארבה ואילך שמות, י: א-ב.

⁴³⁶ יהושע קורע את הירדן, מפיל חומות יריחו, מעמיד שמש בגבעון ומוריד ברד אבנים גדולות מן השמים.

⁴³⁷ מגילה יח, ויקרא רבה פרשה טז ד"ה זאת, ועוד.

⁴³⁸ ספרי במדבר פסקא צה ד"ה ויצא משה.

⁴³⁹ בשאלת גדולי עולם שנדרשו לרמות אמונה גבוהות ולא הסכימו לאתגר עיין כדוגמא ויקרא רבה (מרגליות) פרשה כט ד"ה [ב] רב נחמן [ב] רב נחמן [ב] רב נחמן פתח ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שביים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד (ירמיה, ל: י). מדובר ביעקב. ויחלוס והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית, כח: יב). א"ר שמואל בר נחמן וכי עלת על דעתך שמלאכי שרת היו והלא לא היו אלא שרי אומות העולם. הראהו שרה של בבל עולה שבעים חוקים, ושל מדי עולה חמשים ושנים חוקים, ושל יוון מאה ושמונים חוקים, ושל אדום עולה עולה ואינו יודע כמה, אמ' לפניו רבון העולמים תאמר שיש לו ירידה, אמ' לו הקב"ה יעקב אפי' את חאמי ליה דמאטי לשמיא אנא מחית ליה, הה"ד אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קניך משם אוריךך נאם ה' (עובדיה, א: ד). ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמעון בן מנסיא משום ר' מאיר הראהו שרה של בבל עולה ויורד, ושל מדי עולה ויורד, ושל אדום עולה ויורד, אמ' לפניו רבון העולמים כשם שיש לאלו ירידה כך יש לי ירידה, אמר לו הקב"ה אל תחת, עלה שאת עולה ואין את יורד. ואעפ"כ נתירא ולא עלה. ר' ברכיה ור' חלבו ור' שמעון בן מנסיא מאיר היה

רעיון זה מפורש ומסוכם בדברי הרמב"ם (יסודי התורה פרק ח הל' א) וז"ל:

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים - קרע את הים והצילין בתוכו, צרכנו למזון - הוריד לנו את המן, צמאו - בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, ומנין שמעמד הר סיני לברו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם, מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

דורש בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו (תהלים, עח: לב), מדבר ביעקב שלא האמין ולא עלה. אמר לו הקב"ה יעקב אילו האמנתה ועליתך שוב לא היית יורד, עכשיו שלא האמנתה ולא עלית הרי בניך נאחזין באומות ומסתבכין במלכיות, ממלכות למלכות, מבבל למדי וממדי ליוון ומיוון לאדום. אמ' לפניו רבון העולמים לעולם. אמ' לו הקב"ה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק (ירמיה, ל: י), מגליא ומאספמיא ומחברותיה. ואת זרעך מארץ שביים, ושב יעקב מבבל, ושקט ממדי, ושאנן מיוון, ואין מחריד מאדום, כי אעשה כלה בכל הגוים (שם; ירמיהו, ל: יא), אומות העולם על ידי שמכלין את שדותיהן, כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם, אבל ישראל על ידי שאין מכלין את שדותיהן, אך אותך לא אעשה כלה. ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך (שם), מייסרך אני בייסורין בעולם הזה בשביל לנקותך לעולם הבא. אימתי בראש השנה, בחדש השביעי באחד לחדש.

